

Dr Grażyna Kędzierska

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

**MIKROŚLADY I ICH ZNACZENIE
W POSTĘPOWANIU
PRZYGOTOWAWCZYM I SĄDOWYM**

**Pod redakcją Janiny Zięby-Palus,
Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych
Kraków 2015, ss. 234, ISBN 978-83-87425-29-6**

Rozmiary i ciężar śladów znajdujących podczas oględzin są bardzo różne. Niektóre ślady są duże – makro, inne małe – mikro. Jednak zawsze, każdy ślad niezależnie od wielkości zawiera treść informacyjną o niebagatelnym znaczeniu dla wykrycia osoby, która dokonała czynu zabronionego przez obowiązującą ustawę karną. Książka *Mikroślady i ich znaczenie w postępowaniu przygotowawczym i sądowym* pokazuje wartość jaką dla wykrywania sprawcy przestępstwa mają dowody rzeczowe w skali mikro, pokazuje też często żmudną pracę biegłego nad rozkodowaniem informacji zawartych w mikrośladach.

Recenzowany tekst jest pracą zbiorową siedmiu Autorów – Janiny Zięby-Palus, Jolanty Wąs-Gubały, Grzegorza Zadory, Zuzanny Brożek-Muchy, Rafała Borusiewicza, Marcina Kunickiego oraz Beaty Trzcińskiej. Praca ta składa się z jedenastu rozdziałów opatrzonych *Słowem wstępnym*. Oprócz *Słowa wstępnego*, za pewną formę wprowadzenia w tematykę należy uznać rozdział

pierwszy autorstwa Janiny Zięby–Palus zatytułowany *Mikroślady i ich charakterystyka*.

Wkład Autorów w tworzenie dzieła, pod względem liczby rozdziałów, nie jest jednakowy. Pani Redaktor Janina Zięba-Palus, oprócz *Słowa wstępnego*, przygotowała także, już wspomniany rozdział oraz następujące: *Analiza śladów lakieru* i *Badania śladów polimerowych*. Rafał Borusiewicz opracował części: *Analiza próbek na obecność płynów łatwopalnych* oraz *Badania materiałów wybuchowych*. A Grzegorz Zadora podjął trud napisania rozdziałów: *Analiza mikrośladów szkła* oraz *Sposoby interpretacji danych pochodzących z badań fizykochemicznych*. Jolanta Wąs-Gubała i Zuzanna Brożek–Mucha dały kryminalistyczny opis mikrośladów takich jak włókna i wyroby włókiennicze oraz ślady powystrzałowe. Beata Trzcińska oraz Marcin Kunicki, z kolei, zajęli tę zbiorową pracę, każdy jednym rozdziałem, koncentrując się na fizykochemicznym badaniu dokumentów.

Autorami poszczególnych rozdziałów są uznani biegli, z długą praktyką badawczą oraz, co warto podkreślić, z bogatym dorobkiem naukowym. Ma to niewątpliwie znaczenie dla wartości merytorycznej recenzowanej publikacji. Pozycja naukowa i praktyka ekspercka Autorów przekłada się na ciekawą i oryginalną koncepcję książki. Koncepcja ta opiera się na prezentacji mikrośladów poprzez atrakcyjne ale adekwatnie dobrane przypadki, z własnej praktyki badawczej każdego z Autorów. Pokazano w ten sposób możliwości informacyjne mikrośladów pochodzących z konkretnych sytuacji, niedozwolonych obowiązującymi przepisami prawa.

Mikroślady są specyficznym rodzajem pozostałości po działaniu przestępcy. Ich ujawnienie a potem zabezpieczenie wymaga specjalnego postępowania ze względu na ich niewielką masę lub rozmiary liniowe. W książce każda grupa rodzajowa mikrośladów jest przedstawiana według schematu: wiedza teoretyczna o danym rodzaju mikrośladu, treści informacyjne możliwe do uzyskania w czasie badania fizykochemicznego oraz liczne przykłady w postaci opisu przypadków z szerokim komentarzem objaśniającym wnioski biegłego. W niektórych rozdziałach zawarto także zasady zabezpieczania materiału dowodowego i pobierania materiału porównawczego do badań w odniesieniu do omawianego

mikrośladu. W zakresie wiedzy teoretycznej przystępnie zostają omówione podstawy fizykochemicznych metod instrumentalnych, ich ograniczenia ale przede wszystkim szerokie możliwości, zważywszy bolączkę organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości jaką stanowi często niewielka ilość materiału dowodowego oraz konieczność jego zachowania dla sądu. Swoistym podsumowaniem całości rozważań jest rozdział *Sposoby interpretacji danych pochodzących z badań fizykochemicznych*.

Przykładem takiego układu treści jest rozdział Jolanty Wąs-Gubały *Badania włókien i wyrobów włókienniczych*. We wprowadzeniu w tematykę Autorka najpierw wskazała rolę wyrobów włókienniczych w powstawaniu mikrośladów w postaci pojedynczych włókien oraz innych grup rodzajowych śladów. Oczywiście zawsze przede wszystkim wyrób włókienniczy występuje jako „dawca” elementarnych włókien, ale niebagatelne znaczenie ma także z powodu możliwości zatrzymywania na swojej powierzchni innych śladów jak krople krwi, fragmenty naskórka, a dodać można jeszcze fragmenty powłoki lakierowej lub na przykład pozostałości powystrzałowe. Dalej znajduje się krótkie omówienie początków badań nad włóknami dla celów sądowych oraz rutynowych możliwości współczesnego badania, ze wskazaniem czynników, których działanie w czasie użytkowania wyrobu włókienniczego nadaje pojedynczym włóknom cechy niepowtarzalne. W następnych akapitach zostają zasygnalizowane miejsca i różne obiekty (odzież podejrzanego, tapicerka samochodowa, poduszka powietrzna w samochodzie, elementy nadwozia karoserii, krawędzie ostrych przedmiotów, narzędzia przestępstwa), na których należy poszukiwać pojedynczych włókienek odłączonych od wyrobu włókienniczego. Potem Autorka przechodzi do wiedzy o włóknach, która jest niezbędna do identyfikacji takiego obiektu ujawnionego podczas oględzin, czyli kwestii budowy chemicznej oraz cech morfologii różnych rodzajów włókien. Jest to dobre wprowadzenie w krótką charakterystykę metod fizykochemicznych stosowanych w kryminalistycznych badaniach identyfikacyjnych (mikroskopia w świetle spolaryzowanym, widzialnym, UV, spektroskopia w podczerwieni i ramanowska). Następny fragment rozdziału dotyczy oceny wartości dowodowej mikrośladu w postaci pojedynczego włókna. Wiedza na ten temat ma

ogromne znaczenie dla organów procesowych, tak prowadzących postępowanie przygotowawcze, jak i później sądowe. Najkrócej można zasygnalizować tę kwestię w pytaniu: Jakie są szanse, że przy tak ogromnym rozpowszechnieniu wszelkich rodzajów włókien i przy możliwościach w zasadzie tylko identyfikacji grupowej, znaleziony fragment pochodzi właśnie z odzieży sprawcy przestępstwa? Tutaj Autorka odwołuje się do wyników badań populacyjnych nad rozpowszechnieniem różnych rodzajów włókien na danym obszarze. Jest to lektura interesująca, także dla laika w sprawach kryminalistycznych, wszak żaden człowiek nie może obyć się bez wyrobów włókienniczych. Krótka informacja o wpływie różnych rodzajów destrukcji wyrobu włókienniczego, trwającej w czasie jego użytkowania, na wartość dowodową śladu w postaci pochodzącego z niego pojedynczego włókna kończy część teoretyczną rozdziału. Następuje analiza czterech starannie dobranych przypadków z praktyki eksperckiej Autorki. Kolejno są to zdarzenia: 1) potrącenie pieszego (ze skutkiem śmiertelnym) przy czym sprawca zbiegł z miejsca zdarzenia, 2) usiłowanie zgwałcenia, 3) uszkodzenie mienia, 4) znalezienia zwłok. Na tle realizacji celu badań, skonkretyzowanego w pytaniach przez organ procesowy, pokazano uzyskiwanie informacji z różnych materiałów dowodowych i sposób dochodzenia do ostatecznych wniosków. Wywody są poparte licznymi rycinami. Rozdział kończy spis literatury.

Recenzowana książka jest pozycją unikatową w literaturze kryminalistycznej, zważywszy rozległość poruszonych zagadnień oraz zakres rodzajowy omawianych w niej mikrośladów. W Polsce, książka obejmująca te kwestie zatytułowana *Fizykochemia kryminalistyczna* autorstwa Zbigniewa Ruszkowskiego ukazała się ponad dwadzieścia lat temu, bo w 1992 roku. Później problematykę fizykochemicznych badań w kryminalistyce prezentowano skrótowo w odniesieniu do wybranego rodzaju mikrośladu, głównie w publikacjach artykułowych lub pracach ściśle monograficznych.

Praca stanowi spójny i wartościowy pod względem merytorycznym przekaz. Poszczególne części korespondują ze sobą. Autorzy wskazują związki i zależności w opisywanych zagadnieniach, zaś omawiane przypadki tworzą przejrzyste, wysuwające

się na pierwszy plan, poparcie wywodów teoretycznych. Proporcja treści teoretycznych do opisów i interpretacji wyników badań przypadków, jest dobrze zachowana. Te drugie zdecydowanie mają przewagę nad wywodami czysto intelektualnymi. Taka koncepcja książki, a zarazem i prezentacji tematyki często trudnej dla ignoranta w dziedzinie chemii, nie jest bez znaczenia dla przyszłego odbiorcy tekstu.

Zamysłem Autorów było pokazanie znaczenia mikrośladów jako dowodów tak w postępowaniu przygotowawczym, jak i w postępowaniu przed sądem. W tym pierwszym etapie pracy organu ścigania, wyniki fizykochemicznych badań mikrośladów przyczyniają się do potwierdzenia lub eliminacji wersji zdarzeniowej lub osobowej. Już na tym etapie postępowania karnego mikroślady są dowodami, wskazując kierunki dalszego prowadzenia postępowania przygotowawczego. Etap postępowania przygotowawczego jest w treści książki szeroko prezentowany przez eksponowanie oględzin i odwoływanie się do innych czynności realizowanych wtedy przez przedstawicieli organów ścigania. I chociaż mikroślady najczęściej dają tylko identyfikację grupową ich wartość dowodowa jest nie do przecenienia.

Opisy przypadków są ujednolicone. Charakteryzuje się w nich, krótko, najpierw sytuację przestępczą i dalej cel badań. Jest to niezwykle cenne dla sporej grupy odbiorców takich jak policjanci, prokuratorzy, sędziowie, adwokaci, ponieważ pozwala to im odnieść się do aktualnie rozpatrywanego materiału dowodowego.

Rozdział ostatni to wysublimowana treść niewątpliwie niewdzięczna dla prawnika. Pokazuje ona matematyczną stronę interpretacji wyników badań uzyskanych w ramach ekspertyzy fizykochemicznej. Dlatego, niestety, można dość pesymistycznie ocenić liczbę czytelników rozdziału *Ocena wartości dowodowej danych z badań fizykochemicznych*. Grzegorz Zadora uściśla możliwości wieloaspektowej interpretacji danych, powstawania pomyłek, fałszywej oceny wyników. Wszystko poparte przykładami. To treści, które ofensywnie promują nowoczesną wiedzę o interpretacji wyników badań, nie tylko fizykochemicznych. Trzeba zwrócić uwagę, że Autor podjął udaną próbę przedstawienia treści o silnym wydźwięku matematycznym i jednocześnie za-

interesowania nimi odbiorców o znikomych zasobach tak wyrafinowanej wiedzy na ten temat.

Podejmując trud tworzenia dzieła o niezwykle niejednorodnej materii, Autorzy zapewne nie brali pod uwagę aż tak szerokiego grona jej odbiorców. Książka może być adresowana przynajmniej do kilku grup zawodowych. Najważniejsi odbiorcy to biegli z zakresu fizykochemii. Dla tego kręgu każda informacja w niej umieszczona warta jest skupienia i dogłębnej analizy. Liczbowo to środowisko jest niszowym, ale zwrócić uwagę należy na innych odbiorców, dla których recenzowany tekst można polecić jako zawodową lekturę obowiązkową.

Po pierwsze, zainteresowani pozycją powinni być sędziowie, ponieważ wspomaga ich wiedzę na temat interpretacji opinii biegłych z zakresu fizykochemii kryminalistycznej, dziedziny właściwie obcej prawnikom. Po drugie, czytelników tej książki należy doszukiwać się wśród drugiej grupy prawników, czyli prokuratorów dla których interesujące będą możliwości badania mikrośladów podane jako komunikatywnie sformułowane pytania dla biegłego. W trzeciej kolejności jako odbiorców pracy, wymienić trzeba następny krąg prawników takich jak adwokaci i radcy prawni. Ci ostatni szczególnie chętnie powinni zwrócić uwagę na tę publikację ze względu na rozszerzenie ich uprawnień do zajmowania się sprawami karnymi. Dla radców prawnych i dla adwokatów znajomość kryminalistycznej charakterystyki mikrośladów (nic nie ujmując potrzebnej im także pozostałej części kryminalistyki) jest szczególnie cenna w realiach procesu kontradyktoryjnego, gdy konieczne jest stawienie czoła kryminalistycznej wiedzy prokuratora. Po czwarte, odbiorcy książki to policjanci służby kryminalnej, w szczególności dochodzeniowo-śledczej, oraz funkcjonariusze innych służb, uprawnionych do prowadzenia postępowań przygotowawczych jak ABW, CBA, SG, ŻW a także pracownicy instytucji typu Służba Celna, które zajmują się zwalczaniem przestępczości w zakresach ustalonych przez ustawy szczegółowe. Z tej pozycji literaturowej czerpać wiedzę powinni również studenci prawa oraz innych licznych obecnie kierunków, na których kryminalistyka pod różnymi nazwami stanowi przedmiot nauczania jakże dobrze przyciągający uwagę kandydatów na studia. Ten szeroki krąg odbiorców stawia wyzwanie tek-

stowi pod względem przystępności, komunikatywności i pogłębioności. Wywód jest dostosowany do poziomu wiedzy i potrzeb czytelników.

Dzieło jest w zasadzie kompletne. Jednak ze względów praktycznych, utworzenie i zamieszczenie zbiorczego spisu możliwości fizykochemicznego badania mikrośladów w końcowej części książki byłoby nader wskazane. Spis taki w postaci tabeli z informacjami o zakresie możliwych do uzyskania informacji z różnych rodzajowo mikrośladów, metodzie lub metodach badania danego obiektu byłby ze wszech miar przydatny.

Kończąc wypada zaznaczyć, że język wykładu jest klarowny, przystępny i naturalny chociaż należy zwrócić uwagę, że pod względem korekty językowej występują pewne niedoskonałości.

Odbiór treści ułatwiają liczne dobrej jakości, barwne ryciny, wykresy, tabele i schematy korespondujące ściśle z omawianą tematyką. Daje to obrazowość przekazu treści, które nie są materia łatwą w odbiorze. Ryciny oprócz pokazywania wyglądu mikrośladu, prezentują także, na przykład, etapy postępowania podczas ujawniania. Szczególnie dobrze są ilustrowane opisy przypadków. Jasna i komunikatywna interpretacja wyników badań fizykochemicznych i wiele autorskich spostrzeżeń należą do niewątpliwych zalet recenzowanej pozycji.

Trzeba dostrzec wiele pożytków z tego poprawnego, dokładnego i profesjonalnego przekazu treści kryminalistycznych, pamiętając o tym, że znakomita część przyszłych czytelników opracowania nie ma wykształcenia z zakresu nauk takich jak chemia, fizyka lub matematyka. Zatem, książka ma wielorakie zalety i jest przeznaczona, a wręcz konieczna do umieszczenia w zawodowej bibliotece wielu odbiorców.